

ність самої церкви була прийнята нею. Ритуальна практика християнства Київської Русі відокремлена від народної магії дуже нечіткою, розмитою межею. Звідси те, що багато які ритуали православної церкви дуже нагадують язичницькі звичаї.

Фольклорні традиції проймали всі сфери життя Київської Русі: трудову діяльність, мистецтво, медицину, судочинство, шлюб, сім'ю тощо. Представники офіційної культури не могли не рахуватися з потребами народних мас. Церква була безсилою викоренити народні традиції, вона мусила допускати їх існування, намагаючись по можливості їх підкорити.

Міфологічне світосприйняття не було ні знищено, ні відкинуто, воно продовжувало жити під покровом нових релігійних уявлень та обрядів, явивши собою основу, на яку лягла християнсько-візантійська культура. Вступивши у взаємодію, язичництво і християнство, ці дві головні складові культури Київської Русі, видозмінилися, склався новий тип культури. Під його впливом трансформувалися не тільки міфологічні уявлення, серйозних змін зазнало і християнство.

С.І.Головащенко

УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВ'Я ХУП ст. У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ

Оцінка ролі та місця православ'я ХУП ст. у розвитку української та світової культури є важливою насамперед через унікальне геополітичне становище українських /західно- та південноруських/ земель, які були своєрідною контактною зоною між західноєвропейським /католицьким та протестантським/ та слов'яно-візантійським /православним/ етно- і релігійно-культурними комплексами. Розвиток православної церкви в Україні цього століття був третьою /після реформаційного руху ХУІ ст. та унії 1596 р./ спробою засвоєння західного впливу на культуру Русі, долаючи кризу слов'яно-візантійської культури того часу. Особливо Могилянської доби /30-40-ві рр./ набув кульмінації процес активної взаємодії на українському терені культурних ареалів і навіть культурних формацій /подовження європейського Відродження/. Система освіти справді універсальної - слов'яно-греко-латинської, що долала конфесійну обмеженість та розширювала горизонти світу, почала вибудовуватися у ХУІ ст. і набула найбільшого розвитку за Петра Могили - навколо Київської колегії. Саме ця освіта, мабуть, була першим "вікном у Європу" для Русі.

Але взаємодія культур, відбуваючись на нашому терені, виявилася плідною не тільки для Русі, а й для вселенського православ'я. У останнього, головними центрами якого на той час стали Москва та Царгород, з історичних та політичних причин були розірвані та знейтралізовані два головних чинники, які підносили східну церкву протягом попередніх століть. Перший - це засвоєння культурної спадщини античного та середньовічного Близького Сходу. У XV-XVI ст. на терені традиційних центрів православ'я - Близькому Сході та Балканах через іноземне /та іновірне/ панування відбувався культурний занепад, а Московська Русь - новий центр православ'я - демонструвала спотворену форму ортодоксії - крайній ізоляціонізм. Другий чинник - це взаємодія з державою, традиція "симфонії". Близький Схід та Царгород втратили традиційну державність, а Москва вдалася до жорстких, "цезаропапістських", форм "симфонії". Так на початку XVI ст. виявилось, що вселенське православ'я не мало стабілізуючого поєднання культурної висоти та гармонійних стосунків з державою.

В Україні через специфічність культурного розвитку був подоланий ізоляціонізм і був набутий унікальний досвід суспільного існування - "в чужорідній державі, але при підмозі досить автономної і сильної суспільної верстви" /М.Грушевський, маючи на увазі козаччину/. Тому не випадковим був "Катехизис" 1640 р., створений для православного світу у Києві, книжки, видані в Печерській друкарні, які читало пів-Європи. Систематизація, розвиток і поширення православної науки за умов занепаду традиційної ортодоксії; збереження та підтримка засад соборності та соборносправності в церковному житті - незважаючи на суперечності між світськими й духовними, православний люд зберігав привілей обирати собі душпастирів. Засвоєння позитивних здобутків європейської Реформації - культурний універсалізм та демократизація суспільного життя - православною людністю України XVI ст. мають непересічне значення.

Культурний та суспільний розвиток української православної церковності XVI ст. не був, проте, позбавлений суперечностей. Лояльність до традиційної влади, яка в Україні, саме через трагічну "традицію", ніколи не була національною, завжди ставив перед церковними колами проблему визначення та дотримання національних інтересів. Універсалізація освіти на тодішній європейській лад з використанням досвіду не лише іноземного, а й іновірного, гостро ставила проблему збереження національної самобутності. Адже саме за Могилянської доби, разом з європеїзацією української конфесійної культури, завдяки тісному зв'язку церкви з народними верствами, зокрема з козацтвом відбувалися

процеси активного засвоєння національних культурних здобутків у культовій практиці /проникнення в богослужіння народної мови тощо/. Тривало формування так званого етноконфесійного комплексу, який визначив своєрідність саме українського православ'я. Тому, мабуть, і виявилися досить суперечливими оцінки національно-культурного значення Могилянської доби, які були подані свого часу істориками – позитивні у О.Левицького, С.Голубєва, Ї.Вінтера, І.Власовського, Д.Дорошенка та досить стримані – у М.Грушевського, М.Василенка.

Т.О.Гонтар

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ЇЖА – ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Протягом віків український народ створив самобутню систему їжі, яка становить важливу частку національної культури. Характер і особливості української народної їжі ХІХ – початку ХХ ст. залежали від ряду факторів: соціально-економічного становища селян, історичних умов, напряму господарської діяльності, природничо-географічного середовища, а також ступеня міжетнічних зв'язків.

Народна їжа відзначалася консервативністю, оскільки значною мірою залежала від господарських занять селян /землеробства та тваринництва/.

За вмістом основного продукту страви поділяються на борошняні, круп'яні, овочеві, молочні, м'ясні та комбіновані. За часом вживання і престижністю їжа поділяється на дві великі групи: щоденна та святкова з обрядовою.

У щоденному харчуванні важливу роль відігравав хліб, спечений з різного борошна /житнього, ячмінного, у Карпатах – з вівсяного чи кукурудзяного, на півдні України побутував і пшеничний хліб/. У селах Карпатського регіону переважав прісний хліб /вівсяний "ощипок", "паленя", кукурудзяний "корж", "мелай", ячмінний "адзимок", "адзимка"/. Хліб відігравав значну роль у різних звичаях і обрядах як символ багатства, достатку, гостинності. Хлібом і сіллю зустрічали гостей, проводжали молодих до шлюбу, хліб несли до новонародженої дитини. Хліб використовувався в аграрній та любовній магії.

Кулінарія українців ХІХ ст. відзначалася великою кількістю борошняних та круп'яних страв і печива. По всій Україні в ХІХ ст. селяни варили затірку, галушки, вівсяний кисіль, лемішку, вареники.